

rie, som har dannet baggrund for en almen, heteroseksuel metaforik, der også kan anvendes til at definere pardansens kropslighed. Med udgangspunkt i de seksualvidenskabelige fantasier om kropslige defekter som Mandens kønssvaghed og Kvindens kønsskulde kan pardansen således forstås som en forbedring af manden og kvindens krop, baseret på Kvindens føjelighed og Mandens initiativ. Med den heteroseksuelle metaforik skal Mandens aktive seksualitet vække Kvindens slumrende sensualitet. Således bliver det heteroseksuelle i dansen udtryk for, at Kvinden via Mandens maskulinitet (og ikke via noget andet eller nogen andre) skal få en oplevelse af sin egen femininitet.

Pardansens omfattende følelsessemantik, som både inkluderer disciplin og træning, fodtrin og positioner, svævede og lette fornemmelser, styring, griben og tagen fat, skal realisere Mandens ophøjelse af Kvinden og hendes diffuse, feminine fornemmelser. Træning og oplæring går primært før henførelse og følelsesmæssig kontakt. Kvinden er her det sensuelt slumrende instrument, som kan vækkes til live, såfremt Manden behersker og inkarnerer dansens mandlighedsfantasier. Disse fantasier er vurderet inden for en Mandlig orden af mere eller mindre mandlighed, der ikke bare måler Manden i forhold til Kvinden, men også måler hans svaghed eller styrke samt kropslige størrelse i forhold til andre Mænd.

Endelig viser dansens kønsfantasier, at parrene deltog i og forhandlede flere typer af kønsforestillinger. Mens idealet til hverdag var at indgå i en jævnbyrdig og ligestillet relation med lige fordeling af pligter og privilegier, var det imidlertid eftertragtet på dansegulvet at indgå i en asymmetrisk formuleret relation. Den dikotomiske tænkning mellem hjemme og ude, hverdag og fest, gjorde det muligt både at indgå i symmetriske og asymmetriske kønsfantasier. Samtidig blev pardansen af parrene også forbundet med et overskridende potentiale. Med begrebet resultat-nostalgi har jeg vist, hvordan det var muligt at lade pardansens traditionelitet få en afsmittende effekt på oplevelsen af det moderne, kvindedominerede Parforhold.

Sammenfatning

Tidsånd

Et parforhold mellem mand og kvinde er ikke en evig normalitet. Leveregler og leveideal, som synes faste og alment vedtagne i en bestemt tid, er opstået inden for specifikke tænkninger og i historiske epoker. Videnskabelige og samfundsfilosofiske kundskabssystemer har gennem tiden produceret et ideal om Manden og Kvinden som en (vel) fungerende enhed, der har haft til hensigt at tjene et større samfund.

Med hjælp fra den amerikanske filosof Judith Butler (2004) har jeg søgt at studere det dobbeltniveau af fantasi og realitet, som ideologiserer en relation som en enhed ud fra enten konflikt eller harmoni, og jeg har anvendt begrebet relationalitet for at undersøge, hvordan en parrelation tildeles betydninger, som ligger ud over det faktiske, og i stedet kan forstås som kulturelle fantasier, normer og idealer. Livsverdenen og det, man står i, tillægges – og er på forhånd tillagt – almene definitioner. Særligt har jeg koncentreret mig om fantasier og forestillinger, der handler om kulturelle idealer om Parret og Mandligt og Kvindeligt. Men jeg har også koncentreret mig om normer for og moderne drømme over en givende hverdag blandt forbedrede og harmoniske mennesker. De centrale temaer har handlet om parret som ideal og praksis, fantasi og realitet, rutine og ritual.

Jeg har koncentreret mig om en subkultur af parforhold ved år 2000, nemlig urbane parrelationer mellem unge-voksne mænd og kvinder med stor kulturel og social kapital, og jeg har specifikt interesseret mig for, hvordan et parforhold leves i fritidens urbane kultur og i hjemmet.

I fritidens perspektiv er et parforhold ikke værdifrit. Det er kun delvist overladt til lokale og situationelle betydninger mellem to mennesker og fremstår i stedet med en høj grad af kulturelle definitioner over et parforholds ideelle samvær. Fritiden fungerer som en realisering af indbyrdes følelser, og de interviewede par mente, at den gode relation kan forbedres. De definerede det Gode parforhold som en romantisk relation mellem to, der består af intimitet og interessante

udvekslinger. Fritidens perspektiv belyste, hvordan et parforhold handler om at fremføre gensidighed. Jeg har vist, at et engagement i dagligdagens erhvervsarbejde og pligter går forud for realiseringen af parrets liv, og at parrene også var involveret i epokens individuelle selvrealiserings store kulturelle betydning. Ikke desto mindre anvendte de også fritiden som et rum for relationelle følelser og handlinger. Den relation, som blev udlevet i fritiden var i mindre grad en relation af hvile og tilbagetrækning. Parrene mente i modsætning hertil, at aktivitet ville skabe et følelsesmæssigt udbytte. Engagement og ambitioner for fællesskabet handlede om at forbedre og bevare den gode relation. Dette hang nøje sammen med arbejdets etik, og et arbejdsimperativ som aktivitet, handling og udvikling udgjorde de parametre, som parrene definerede det private livs relation og følelseskvalliteter ud fra.

I min diskussion har jeg vist, at det harmoniske par fremstår som et repeteret ideal på tværs af forskellige materialekategorier, lige fra 1800-tallets ægteskabshåndbøger til 2000-tallets selvhjælpssterapeutiske tilbud. Kulturelle koder for enshed og ligebyrdighed i mand/kvinde-relationen handler om, at en fælles baggrund, tilsvarende opvækstforhold samt fælles smag og værdier forstås som ideelt.

I historisk eller i tidligt moderne perspektiv fremstår det imidlertid tvivlsomt, hvorvidt parret i dagligdagen og fritiden har fungeret som en harmonisk fremstillet, romantiseret og ritualiseret enhed. Jeg har således forudsat, at et par i det tidligt moderne formentlig er blevet forbundet med særlig højtidelige lejligheder som brude- eller jubelpar. I det senmoderne perspektiv derimod, findes der et romantisk blik. Det er trænet i at identificere mand/kvinde-relationen og dvæler ved dens kulturelle idealer. Det romantiske blik interesserer sig særligt for de følelsesprocesser, der peger indad mod relationen. Blikket handler om at identificere idealet om det harmoniske par. Således har jeg beskæftiget mig med dyadens eksklusivitet: Os og ingen andre.

Det eksklusive par er stiliseret som et synkroniseret og harmonisk *match* baseret på, at to mennesker vil, følger og synes det samme på samme tidspunkt. I det senmoderne højtideligholdes og mytologiseres Parret i dagligdagen. To mennesker gør sig til et par på en række måder og med storbyens arrangementer af cafeborde, reklamer i gadebilledet samt fritidstilbud som aftenskolekurser, foredrag og dan-

seaftener henvendt til par og ikke-par oplæres mennesker i det romantiske blik. Parret er omgærdet med *the frills*. En tilgang, jeg har lånt fra den amerikanske folklorist Regina Bendix (1987) for at beskrive den opløftede stemning og fornøjelse, der findes omkring Parret. *Frills* opstår både i det nære, romantiske mødes ikke-viden, hvor to mennesker anser hver deres sæt autobiografisk materiale for at være foreneligt, men begejstringen og fornøjelsen over Parret rækker langt videre. Der findes en slags kollektiv begejstring over det udelukkende gode, rigtige og sådanne par.

Visse – og ikke andre – kulturelle koder eller *kulturelementer*, som den norske antropolog Marianne Gullestad (1989) definerer dem, udtrykker det, man i en bestemt tid og inden for en specifik kulturkreds, forstår som en intim forbindelse. Kulturelle koder for Parret er forenklet til visuelle markører, der kan genkendes og identificeres som romantiske. »Blikket« og »kysset« er stiliserede symboler, der peger på den romantiske relation, men også »kundskab«, dvs. erfaring og længden af tid tilbragt sammen, er en markør, der udtrykker en intim forbindelse. Jeg har vist, hvordan kundskaber bygges op omkring slægtskabsfantasier og viden omkring de enkeltes autobiografiske baggrund, og jeg har vist, at forestillinger om enshed og »familiaritet« nøje er forbundet med fantasien om Parrets sådanhed.

Tidsånden omkring år 2000 var præget af to større følelsessystemer. Et romantisk, opfundet i 1800-tallets naturmysticisme, og et individualistisk, opfundet i industrialiseringens tidsalder. Disse to følelsessystemer fremstod som kulturelt tilgængelige og mulige at opleve i en mand/kvinde-relation. Følelsessystemerne blev sjældent overskredet eller erstattet af andre systemer – heller ikke i den teoretiske litteratur, jeg har diskuteret. Det romantiske handler om følelsernes kraft og virkning samt idéen om det særlige og uforklarlige. Det individualistiske definerer følelser som frihed og selvrealisering på den ene side, samt idéen om iturivning, splittelse af individet og problematisering af individets sammensmeltning på den anden. Disse i teorien uforenelige systemer sammenfattede parrene imidlertid delvist til frie kærlighedsdefinitioner, hvor de kombinerede det fortrolige og åbne venskab med romantikkens betoning af det særlige.

Adgangen til mediedebat, samtidige og tidligere videnskabelige og samfundsfilosofiske udsagn samt de kulturhistoriske perspektiver er gået via den specifikke gruppe pars udsagn. Parrene var yderst indlejrede i den offentlige debat om tidens Gode Parforhold, og interviewene gav anledning til en større tematisk samtale med almene kulturelle kundskabs-systemer. Særligt det psykoanalytiske kundskabssystem, har jeg vist, står stærkt inden for den offentlige præsentation af manden og kvindens indbyrdes liv, og jeg har diskuteret de kønsfantasier, slægtskabsfantasier, drømme om Parret og Parforholdet samt forestillinger om Mandligt og Kvindeligt, som ligger i forlængelse heraf. Der var således et sammenfald mellem idealerne i parrenes livsverden og de mere almene idealer.

Det kritiske begreb *heteronormativitet* søger bl.a. at reddegøre for en såkaldt hetero-par-fiksering i det offentlige rum, hvor det heteroseksuelle gøres til en legitim social livsform. Begrebet beskæftiger sig med at belyse problemstillinger inden for lovgivning, i medier samt i reklammers (over)eksponering af forestillinger om rigtigt eller forkert Kvindeligt og Mandligt. Jeg har anvendt begrebet som et metodebegreb, hvorigennem jeg har synliggjort, sorteret og adskilt det heteroseksuelle par fra andre typer af sociale relationer. Primært har jeg dog anvendt begrebet til at indkredse, hvordan det heteroseksuelle parforhold henter sine fantasier netop i »hetero«, dvs. i forestillingen om forskelle mellem køn. Hvordan forskellighed mellem mand og kvinde produceres, problematiseres, romantiseres og praktiseres, har jeg således diskuteret.

På tværs af de forskellige materialekategorier har repetitionen af forestillingen om kønsforskellighed fremstået som relativt stabil. Den udgår fra en dikotomisk tænkning over forskel og lighed, konflikt og harmoni. En sådan dikotomitænkning afgrænser sig dog ikke blot til fantasier om forskelle mellem mand og kvinde, Mandligt og Kvindeligt, men er i øvrigt en udbredt konvention inden for den vestlige kulturkreds. Gransker man også mand/kvinde-dikotomien, når man ofte frem til at den ene side i dikotomien opfattes og beskrives i mere positive vendinger end den anden. Det betyder, at en dikotomi ikke er binær og sideordnet, som den teoretisk set bør være. Snarere er den asymmetrisk formu-

leret, og denne asymmetri kan afdækkes og henføres til de kulturelle kontekster, som den er produceret i.

Inden for studier af mænd og kvinders relationer findes der en passion for forskellighed, symmetrisk såvel som asymmetrisk.

Med den australske historiker Robert Connells (1996) teo-rier har jeg diskuteret, hvordan forskelsdefinitioner fungerer som udbredte videnskabelige (og folkelige) systematiseringsmetoder. Forskelsdefinitioner stiller imidlertid sjældent spørgsmålstegn ved deres forskelskriterier. Connell mener, at en anatomisk forskel mellem mand og kvinde overdrives stærkt og overføres til kulturelle forestillinger om det sociale og relationelle. Forestillingen om kønnet forskellighed antages og repeteres hyppigt på tværs af de forskellige materialekategorier, jeg har studeret, men er under- eller udefineret, også i det meste af den litteratur, jeg har anvendt. Hvad består en kønsforskels overhovedet af?

I min analyse har jeg vist at forestillingen om kønsforskellighed er fleksibel og tager form efter den situation og kontekst, hvori den forestilles og fremføres. Forestillingen om kønsforskellighed er måske frem for alt en genre over kulturelt genkendelig repetition og der tegner sig – om ikke andet – en systematik, hvor Mand og Kvinde defineres på baggrund af de klassiske samfundsfilosofiske teorier om den offentlige og private sfære. Jeg har således diskuteret, hvordan teorien om manden og kvindens to liv effektiviseret i hver deres sfære og med hver deres særegne ansvarsområde, producerer dertilhørende personliggjorte og kønne- de egenskaber. Samtidigt producerer denne definition også idéer om over- og underordning, hvor det køn, som har en specifik sfære som sit domæne, antages og forventes at besidde en dominant kompetence og en overordnet position i forhold til det køn som ikke har sfæren som sit kulturelt tildelte domæne.

Køn som nostalgi og appel

En del af perspektiverne har taget udgangspunkt i privatlivet og det hjemlige, hvor det kulturelt set forventes, at Kvinden er dominant og Manden er domineret. Denne forventning er funderet i komplementæorteorien om Mandens og Kvindens to adskilte liv og særegne sfærer. Her forventes Kvinden at være hovedansvarlig for det private, følelserne og relationen,

mens Manden på den hjemlige arena i mindre grad forventes at beherske det private med samme kundskab. Med parrenes fortællinger har jeg imidlertid vist, at deres liv ikke var opdelt i to separate sfærer, og at de reelt deltes om adgangen til og pligterne over for livet hjemme og ude.

Alligevel inddrog parrene disse almene kulturelle forestillinger, der knytter køn og sfærer sammen. Parrene vurderede, at deres relation kunne trues af den tid, der blev tildelt pligter uden for hjemmet, og derfor ikke blev anvendt i relationen. Men de forventede også at kvinden i højere grad end manden ville bevare relationen ved at vende tilbage til hjemmet efter endt aktivitet og arbejde i det offentlige rum. Sfærernes kulturelle betydninger prægede således forventningerne til den enkelte.

Jeg har videreudviklet begrebet *nostalgi* for at forstå, hvordan parrenes daglige, men relativt kortvarige adskillelse alligevel blev intensiveret med følelsesmæssig betydning af længsel og muligt sammenbrud for relationen. *Nostalgi* betoner almindeligvis idéen om nationale følelser såsom følelsesrelandskærlighed eller hjemstavnslængsel. Følelser af længsel forstås således knyttet til et sted. Samtidig kan stedet i overensstemmelse med sfære-definitionerne forstås som kønnet. Det analytiske udgangspunkt har imidlertid også været, at Mand og Kvinde i den nostalgiske definition forstås som adskilt via offentlige og private rum. *Nostalgi*-begrebet har været anvendt til at diskutere forholdet mellem fantasi og realitet, samt hvordan livsverdenen er involveret i større kulturelle forestillingssystemer. Når parrene kunne de sig selv og hinanden mere eller mindre analogt i forhold til sfærerne, forventede de samtidig handlinger fra hinanden, som i mindre grad var baserede på reel, personlig erfaring, og i højere grad baserede på kulturelle fantasier om Manden og Kvindens adskillelse. Parrene længtes således efter hinanden i et sprog, der bærer præg af en selvfølgelig antagelse om adskillelse mellem offentlig og privat, Mand og Kvinde, samt at denne adskillelse har direkte konsekvenser for en relations bevarelse og følelsesmæssige indhold. Med andre ord blev nostalgien kulturelle indhold en anvendelig form for rationalitet. Den fremstillede et allerede etableret, kulturelt følelsesfelt mellem Mand og Kvinde, og begrebet viste, hvordan det kulturelle kan anvendes til at intensivere relationelle aspekter og påpege det, som anses for betydningsfuldt.

Tilsvarende har jeg med den norske socialpsykolog Hanne Haavinds (2000) teori om kønsforestillingernes appel hævdet, at kulturelle fantasier og stereotypier om køn indrages i livsverdenen som et udtryk for ønsket om forandring eller bevaring af den nugældende tilstand i en nærløslation. Jeg har taget udgangspunkt i Haavinds definition af en appel, hvori hun mener, at stereotype kønsforestillinger inddrages med det formål at påpege følelser og positioner af over- eller underordning. Jeg har således studeret parrenes anvendelse af kønsforestillinger om Mandligt og Kvindeligt og betragtet dem i et retorisk og appellerende perspektiv. I parrenes fortællinger kom kønsforestillingernes appel til udtryk, når Kvinden i højere grad end Manden forventes at påpege relationens følelsesmæssigt ubehagelige problemstillinger, eller når trivsel og harmoni i hjemmet kønnes som f.eks. Mandens ønske om konsensus. Når Kvinden defineres som dominant og kontrollerende, eller når Manden defineres som passiv eller uden for kontrol eller forventes at acceptere relationen, som den nu engang er, inddrog parrene almene kønsforestillinger med det formål at appellere til eller ønske sig den specifikke situation forandret eller bevaret.

Denne gruppe af par tilhørte de senfreudianske generationer, har jeg hævdet. Det senfreudianske kan indkredses således, at parrene havde tilgang til en kulturel forestillingsverden, hvor familiemetaforik som Mor og Far, Bror og Søster kunne tages i anvendelse for at definere relationelle idealer, men primært handler familiemetaforik om at påpege relationelle problemstillinger. På tilsvarende vis som i kønsforestillingerne, fungerede familiemetaforikken som en appellstrategi, hvor følelser af ubalance og disharmoni kunne påpeges og defineres. Det var muligt for parrene at gribe tilbage til det specifikt autobiografiske, men jeg har særligt diskuteret den (sen)freudianske eller psykoanalytiske og almene kulturelle forestilling om barndomsfamiliens kausale sammenhæng med voksenlivet, hvor barndommens roller er faste og forventes at følge med de – nu – voksne børn.

I et psykoanalytisk kundskabssystem forstås Familien, nærmere bestemt kernetfamilien som paradoksal. Medlemmerne bør indtage dybe og betydningsfulde følelser over for hinanden, men følelsesidealet er samtidigt næret af et anti-ideal, hvor dystre og formørkede følelser også forventes. I denne kundskab knyttes familie og følelser sammen over en

ekstrem skala, hvor det gode også inkluderer det dårlige, og hvor det behagelige også inkluderer det ubehagelige. Parrene kunne anvende denne familiemetaforik til at angive en opfattelse af, at relationen var følelsesmæssig betydningsfuld og problematisk. Metaforikken var således en form for relationalitet, dvs. en måde hvorpå to mennesker via en kulturel fantasi kan skabe deres relation.

Den fiktive familie

Med udgangspunkt i heteronormativtetsbegrebet har jeg metodisk adskilt »det heteroseksuelle par« fra andre typer af sociale relationer, og jeg har studeret de heterogenitetsforestillinger, der specifikt kommer til udtryk, fordi en mand/kvinde-relation kønnes over Mandligt og Kvindeligt. Men begrebet betoner også et fokus på det normative. Spørgsmålet er dog, hvad en hetero-norm består af, samt hvordan en sådan norm adskiller sig fra andre typer af sociale normer? Det normative består overordnet set af en række leveregler og leveidealer og udtrykker kulturelle forestillinger om god og korrekt livsførelse, som formentlig deles af flere uanset aktuel livsform eller begærsretning.

Jeg har anvendt den engelske sociolog Beverly Skeggs' (1997) teori om *respektabilitet* for at belyse, hvordan etableringen af en god livsførelse og et godt parforhold består af forestillingen om planlagte og velovervejede mål. Et udmærket eksempel herpå er den romantiske fortælling (romancen), der med sit ideal om *timing* mellem to ligesindede mennesker, samt deres indbyrdes synkronisering i et fælles hændelsesforløb af fortid, nutid og fremtid viser, hvordan romantik og normativitet er forbundet. Et velovervejeth match, gerne baseret på det spontant romantiske, udtrykker således normen over en følelsesmæssigt og socialt meningsfuld relation, der fører til noget, nemlig familien. Skeggs' respektabilitetsbegreb behandler, hvordan det heteronormative er formuleret som idealet for det Gode og korrekte parforhold. Men begrebet behandler også, hvordan en korrekt livsførelse skabes på baggrund af modbilleder, stereotypier og hierarkisering af forskellige typer af heteroseksuelle livsformer. Heteroseksuelle livsformer kan således adskilles, over- og underordnes, gøres bedre eller værre end andre samt vurderes som mere eller mindre attraktive.

Jeg har diskuteret, hvordan en heteroseksuel relation

først og fremmest fremstår som en kulturel forestilling om indgangen til det Egentlige. Andre (heteroseksuelle) tilværelser fremstår som et modbillede. Singletilværelsen skal helst fungere som et ungdomsfænomen; afvikles i ret tid og ikke vare livet ud. Men i de interviewede pars forestillinger om fremtiden bliver det også tydeligt, at deres meningshorisont handler om overgangen til familien. Ved at studere fortællingernes negative stereotyper har jeg således hævdet, at det ikke er en hvilken som helst type af familiedannelse, parrene ønskede sig. I overensstemmelse med den romantiske fortælling, fremstod den planlagte, velovervejede familie mellem mand og kvinde samt et følelsesideal, hvor to mennesker symmetrisk vælger og indtager gensidige følelser over for hinanden som den mest attraktive familieform. Idealet om kernefamilien med dens begrænsede antal medlemmer danner baggrunden herfor. I parrenes fortællinger bliver også slægtskabsfantasier tydelige. Fantasierne handler om at indplacere sig selv og hinanden i ideelle moder- og faderfigurer, men også om at synkronisere hver sin barndom i et fælles værdimæssigt udgangspunkt for en fremtidig familie. Mens overgangen fra at være to til at blive en familie fungerer som et ideal, forventes familien også at blive realiseret i ret tid. Denne sociale *timing* kom til udtryk, når parrene fokuserede på kvindens alder. Et sted mellem hverken for ung eller for gammel fandtes et passende moderskab.

Med den norske antropolog Jorun Solheims (2001) begreb *inkorporation* har jeg studeret parrenes forestillinger om slægtskab. Som de vigtigste (og eneste) elementer i menneskets adgang til det sociale, mener Solheim, at inkorporation består af forestillingen om, at egen-kroppen bør investeres, for at mennesket kan opnå adgang til det sociale. Gennem fuldbyrdelsen af en heteroseksuel akt realiseres således adgangen til et større, socialt samfund og dets samfundsbyrende institutioner. Jeg har kritiseret Solheims begreb for at være totaliserende, netop fordi det udelukker andre former for (ukropslig) indlemmelse i det sociale. Imidlertid indkredser begrebet en kulturelt dominant betydning af krop, blod og slægt. Når parrenes fortællinger handlede om, at overgangen fra par til familie udeblev, bar fortællingerne således også præg af eksistentielle overvejelser. Disse overvejelser handler om, at livet mistede dets givne mening i fraværet af et barn, og livets mening i stedet måtte etableres på egen hånd – hvilket imidlertid ikke ansås som lige så menings-

fuldt. Denne eksistentielle dramatisering angiver, har jeg hævdet, epokens stærke kulturelle betydningsdannelse om den slægtskabsforankrede kernefamilie som ideel livsform. Med inkorporationsbegrebet har jeg således diskuteret den kulturelle forestilling, at den enkelte kan miste adgangen til det (eneste), der anses for socialt meningsfuldt. Med inkorporationsbegrebet fremstår således også et heteroseksuelt parforhold, der ikke resulterer i en familie som en »meningsløs« relation.

Det psykoseksuelle

I en række materialekategorier fra 2000-tallets foredragsafleveringer om parforhold, udsagn i medierne og i parforholdslitteraturen, men også i parrenes idealer for den gode relation fandtes freudianske kundskabsproduktioner i mere eller mindre original form. De psykoanalytiske, særligt de psykoseksuelle teorier om Kvindens penismisundelse og deraf hendes ønske om at dominere eller kastrere Manden, danner forlæg for almene betragtninger om en mand/kvinde-relation. Imidlertid har jeg påpeget, at der ikke findes en kønsomvendt teori, som kan have det formål at behandle en forestilling om Mandens vaginamundelse. Derfor konkluderer jeg, at de psykoseksuelle teorier om Mand og Kvinde ikke er systematisk formuleret i en sideordnet kønsdiktomi, eftersom Manden fremstår som misundelsesværdig, mens Kvinden ikke gør.

Jeg har diskuteret de parterapeutiske udsagn samt udsagn fra den offentlige debat i epoken og har således fundet en tilsvarende, men lettere moderniseret version af den psykoseksuelle teori: Det moderne nordiske parforhold fremstilles som antiideelt, fordi det forstås som kvindedomineret, og dermed tegner der sig også en negativ kulturel forestilling om, at mandsdominans er under afvikling. Kvinden er således blevet for meget, mens Manden er blevet for lidt. I forlængelse af den psykoseksuelle kundskabsproduktion passer denne forestilling med, at Moderen er for meget og Faderen er for lidt, hvilket Sønnen (men ikke Datteren) – parforholdets nu voksne børn – lider under. Endnu en negativ kulturel forestilling anno 2000, nemlig at Kvinden i højere grad end Manden er afhængig af kærlighed, har forlæg i forestillingen om de kvindelige psykoseksuelle egenskaber, hvor hjemlig omsorg forstås som hendes naturlige vir-

ke. Den kulturelle forestilling, at Manden i højere grad end Kvinden kan finde sine følelser tilfredsstillende uden for en relation, fremstod måske ikke helt ideelt i tiden, men blev i al fald accepteret som et 'faktum'. Disse synspunkter har forlæg i forestillingen om de Mandlige psykoseksuelle egenskaber om aggression, hvor et offentligt engagement forstås som hans naturlige virke.

Jeg har hævdet, at disse forestillinger angiver et implicit og eksplicit kulturelt ideal om Mandens overordning og Kvindens underordning. Selvom denne forestilling måske ikke var at foretrække blandt parrene, og selvom de tilstræbte et lighedsideal, hvor relationen burde balanceres, blev forestillingen om Mandens overordning alligevel omtalt i mere positive vendinger, end forestillingen om Kvindens overordning blev. I parrenes fortællinger findes der således en række negative Kvindestereotyper, der formulerer Kvinden som styrende, vred eller dominant. Dette burde helst afvikles til fordel for mere positive kvindelighedsideal som den blide og føjelige, fysisk lette, og feminine Kvinde. I parrenes fortællinger findes der tilsvarende en række negative Mandestereotyper, der formulerer Manden som den lille, svage, dovne eller passive. Dette burde ligeledes afvikles til fordel for mere positive mandlighedsideal som den fysisk stærke, mere bestemmende, maskuline og handlekraftige Mand.

Mens ligestillingsidealene helst skulle udspille sig i hverdagen, har jeg i min diskussion af dansegulvets situation vist, hvordan såkaldt traditionelle eller asymmetriske kønsfantasier kom til udtryk. Pardansen foreskriver, har jeg hævdet, at Manden vil noget med Kvinden. Han skal styre og føre, men hun skal lade sig styre og føre. Dette korreponderer med de psykoseksuelle idealer om den dominerende Mand og den dominerede Kvinde. Pardansens kønsfantasier låner fra en heteroseksuel metaforik, som jeg har knyttet til den psykoseksuelle teori. Jeg har argumenteret for, at kvindens føjelse og indfølelse kundskaber både er dansens ideal, men også det psykoseksuelles ideal, hvori det fremgår, at Kvindens seksualitet bør være slumrende og sensuel, mens Mandens seksualitet bør være vakt og aggressiv. Det »heteroseksuelle« består således i en erotisering af forestillingen om kønsforskellighed, nærmere bestemt at Kvindelighed vækkes via Mandlighed og ikke via noget andet eller nogen andre.

I pardansen kræver opnåelsen af Kvindelighed og Mand-

lighed disciplinering af egen-kroppen. Jeg har anvendt den amerikanske antropolog Clifford Geertz' (1973/1993) begreb *sentimental education* for at studere de mange kropslige og bevægelsesmæssige aspekter, som må beherskes, føles og inkarneres for at nå dansens ideal om den dominante Mand og dominerede Kvinde. Jeg har også foreslået, at pardansen er resultat-nostalgisk og har anvendt den finske folklorist Ulrika Wolf-Knuts (1995) definition. *Resultat-nostalgisk* refererer til, hvordan man kan vække svundne idealer til live. Idealerne har måske aldrig eksisteret, i stedet refererer det resultat-nostalgiske til en moderne forestilling om de gode og gamle dage, som nu er ved at forsvinde. Netop gennem pardansens fantasi og praksis er det muligt at realisere de nostalgiske kønsfantasier, og forestillingen om det traditionelt eller autentisk Mandlige og Kvindelige kan udtrykkes som en kulturelt legitim leg, som balancerer et moderne parforhold. Dansens kønsfantasi betyder, at både manden og kvinden må forbedre deres egen-kroppe. Jeg har specifikt diskuteret, hvordan kulturelle mandlighedsideal kan opnås og tages i anvendelse for at begærsvække kvinden, men også hvordan disse idealer forstås som en balancerende af forestillingen om den moderne, dominante Kvinde.

Situation og det kulturelt tredje

Parret er en dyade af mand og kvinde, som debatteres og problematiseres, men det leves også som hverdag og projekt i specifikke situationer. Når parrene gjorde sig til par, benyttede de sig ikke blot af fantasier om Mandligt og Kvindeligt eller af refleksioner over og følelser af symmetri og asymmetri. De anvendte sig også af situationen og materialiteten i dagligdagen.

For at belyse en situations kulturelle indhold har mit udgangspunkt været den franske eksistentialist Simone de Beauvoirs (efter Hirdman 2001; Moi 1997) situationsbegreb. Hendes begreb fokuserer på et frigørende ideal, hvor en situation imellem to mennesker er socialt og kulturelt renset. Begrebet er præget af ahistorik og interesserer sig for den direkte og umiddelbare relation. En situation i de Beauvoirs definition henviser således til en udelukkende lokal (og ikke kulturel) situation mellem to mennesker. Den lokale situation er etableret på baggrund af indbyrdes regler, ønsker, definitioner og beslutninger, og det står menneskene frit for at

definere deres samværsformer. Som et analytisk udgangspunkt har de Beauvoirs filosofi hjulpet mig med at forstå en situation som principielt renset, real eller faktisk, for derfra at undersøge de dimensioner af relationalitet, kundskaber, fantasi og mening, der opstår i et parforhold i situationernes kulturelle kontekster.

Som kulturel relation er et parforhold forankret i omgivelserne og præget af deres muligheder og betingelser for livsførelse. Jeg har antaget, at en situation mellem to mennesker ikke er forudsætningsløs, men allerede består af implicit og eksplicit kulturel mening. Med studiet af parforholdets forskellige situationer og rum har jeg således diskuteret de nære kulturelle vilkår, som parrene befandt sig i. Jeg har forstået disse vilkår som et kulturelt tredje og har inddraget det materielles kulturhistoriske mening for at undersøge, hvordan tingen eller genstanden kan bidrage til en forståelse af, hvordan en relation formuleres eller udleveres i specifikke situationer. Det betyder, at jeg har inddraget omgivelsernes praktiske rum og forstået dem som meningskabende og muliggørende for, hvordan en relation opleves og forstås. Med eksempler fra parrenes forskellige situationer på dansegulvet, i køkkenet, på sofaen, foran tv'et, i sengen, ved kartoffelkognitionen eller i stormagasinet har jeg vist, at selv samme relation skifter indholdsmæssig betydning og tildeles forskellig kvalitet, når omgivelser og materialitet indgår som et fælles tredje. Når et kulturelt tredje tages i anvendelse kan en relations indhold skifte betydning. Konsensus, normer, romantik eller pragmatik hører til i specifikke sammenhænge – men ikke i andre – og situationens kulturelle mening er med til at præge, hvilke tanker, følelser eller handlinger der er mulige at udtrykke.

Når jeg har udviklet et kulturelt tredje som analytisk tilgang, er det fordi teorier om konflikt og harmoni i en mand/kvinde-relation ofte henføres til idéen om det personlige, hvor to sæt autobiografisk materiale, to typer af opvækstvilkår samt værdi- og normsæt anvendes som begrundelse for udfaldet af en relationel situation. Forestillingen om det autobiografiske fungerer som et betydningsfuldt forklaringsregister blandt de interviewede par og fremhæves også i de dele af parforholdslitteraturen, som er af psykologisk og sociologisk art.

Med det situationelle perspektiv og idéen om et kulturelt tredje har jeg imidlertid ønsket at kommentere på videnskaben

belige betragtninger, som producerer en forestilling om en koncis og statisk relation mellem mand og kvinde, der uanset tid og sted indgår på faste måder i en social konstellation og forstås som betinget af deres autobiografi. Jeg har således analyseret, hvordan samværsformers harmoni eller konflikt også kan forstås via de kulturelle elementer, der er til rådighed i en situation, på trods af at harmoni eller konflikt føles og opleves personligt og har mennesker som aktører. Med situationsbegrebet bliver det klart, at identitetsdefinitioner for den samme person skifter indhold, netop afhængig af situationens muligheder.

En situation rummer en række tilhørende teknologier og koder – tydelige eller diffuse, som tages i anvendelse ved blot at befinde sig specifikt et sted og indgå i stedets modus. Et kulturelt tredje handler således om at inddrage en situation manglede teknologier for at undersøge, hvordan de bidrager til oplevelsen af en menneskelig relation. Jeg har diskuteret, hvordan en problematisk oplevelse af at være mand i et stormagasin kan understøttes af stormagasinet kulturelle reference til Kvinden eller manglende reference til Manden. En harmonisk oplevelse af at være par i en sofa understøttes af sofaens kulturhistoriske mening af drømmende og intim følelsesudveksling mellem Mand og Kvinde. Imidlertid kan selv samme sofa, betragtet ud fra et moderne arbejdsimperativ, indeholde den modsatte betydning. Sengen bærer præg af kulturelle forestillinger om et privat og afsides leje, og hændelserne der må formidles skånsomt til den udenforstående i en kærlig realisme. På badeværelset gestaltes en kvinde via rummets allerede iboende bou-doir-metaforer om Kvinden. Kulturelle koder for dagligstuen konsensus, hygge over for uhygge, kan tages i anvendelse for at påpege, hvordan en hjemlig idyl bør være. Enighed om Blikkets kulturelle betydning kunne skabe et romantisk øjeblik. Dansens passende forestilling af erotisk asymmetri mellem Mand og Kvinde gælder ikke i køkkenet, som er funderet i andre (ligestillings)idealer for Parret. Passende eller upassende, rigtigt eller forkert, afhænger af situationens kulturelle koder og materielle mening.

Hjemmet

Hjemmets kulturelle orden handler om god og sund levevis, trivsel samt leveregler for godt og givende samvær. Jeg har

diskuteret, hvordan parrene søgte at leve op til og fremføre disse idealer, men jeg har også påpeget, at hjemmets situationer handler om andet og mere end blot spørgsmålet om køn. Jeg har hævdet, at hjemmet ikke er Kvindens domæne, men i stedet videnskaben, industrien og de samfundsfilosofiske kundskabsproduktioners domæne. Hjemmet er involveret i en moderne drøm om det nye, forbedrede menneske, som kan udvikle og forbedre sig samt maksimere kvaliteten af sit livsindhold. Med hjælp fra kundskaber i alt fra sundhedsfremme, effektivisering af husholdsproduktion, til industriens tidsoptimering, er hjemmet således involveret i almen idealer om effektivitet og trivsel, der er udviklet over tid, men påbegyndt ved indgangen til det moderne samfund.

I parrenes fortællinger om hjemmet bliver det tydeligt, at definitionen på husarbejdets vaner eller uvaner snarere følger personen end kønnet. Den, som bedst beherskede hjemmets kulturelle idealer for sund livsførelse og god orden, var også den, som dels fik hovedansvaret for hjemmet og dels så sig i stand til at bestemme en vane som enten god eller dårlig. Jeg har konkluderet, at de offentligt formulerede idealer var stærkere end lokale og private idealer. I hjemmet fulgte fordelingen af privilegier og pligter heller ikke nødvendigvis en traditionel kønsfordeling, dvs. hvor Kvinden forventes at have hovedansvaret for husarbejdet, mens Manden forventes at have hovedansvaret for det offentlige liv og erhvervsarbejdet. Snarere tilfaldt dagligdagens privilegier den person, uanset køn, som var mest engageret i erhvervsarbejdet og i fritidens selvrealisering. Tid til egen fritid og selvrealisering prioriteredes før tid til parrets hverdagsfællesskab. Den person, som fik tiden til sig selv, fritoges således delvist for husarbejde og pligter i hjemmet. Jeg har konkluderet, at tiden til pligter i det offentlige rum vejer tungere end tiden til pligter i det private.

Abduktion

I den psykoseksuelle teoridannelse antages det, at en mand/kvinde-relation forudsætter et heteroseksuelt forplantningskompleks, som gør Mand og Kvinde væsensforskellige, ufor-enlige og uforståelige for hinanden. De har hver deres særlige psykologiske egenskaber, der er forankret i det anatomiske, mere specifikt i kønsorganerne. Disse psykoseksuelle

antagelser præger en række normative idealer for en mand/kvinde-relation, først og fremmest forståelsen af at den består af køns polaritet og (asymmetrisk) dikotomisering. Afhængig af anledning og behag kan man vælge at indtage Manden eller Kvindens ståsted i den såkaldte kønskamp.

Jeg har anvendt abduktionsmetoden for at etablere en række flugtforsøg under arbejdets gang. Uanset at kønsforestillinger og kønsstereotyper har noget lystfyldt og spændingsladet over sig og ikke mindst fungerer som en kulturelt genkendelig måde, man i fællesskab kan systematisere det reale på, har jeg ikke desto mindre til tider ønsket Parforholdets tematiseringer om konflikt eller harmoni, romantik eller individualitet, opløsning eller udvikling, afskaffet. Med inspiration fra den amerikanske filosof og matematiker Charles Sanders Peirce (efter Schouge 1998) har jeg forstået abduktionsbegrebet sådan, at man dels kan forsøge at decentralisere sig eller decideret flygte fra et emne på forhånd vedtagne tematiseringer. Jeg har anvendt begrebet således, at man kan undersøge, hvordan – og evt. hvorfor – det vedtagne er blevet vedtaget ved at bevæge sig mellem forskellige materialekategorier og synspunkter, præcis når det vedtagne synes allermost vedtaget. Jeg har analyseret mig frem til en forståelse af repetitionen om mand/kvinde-relationens faste tematiseringer ved at studere forestillinger, materialitet og metaforik med udgangspunkt i deres specifikke videnskabsteoretiske og kulturhistoriske ophav. Det har ført min vej forbi en række oplysninger og spekulationer, såsom en vejledning i sofaens gavnlige og drømmende virkning fra 1800-tallet, idéen om at en pulsmåler måske kan anvendes som følelsesbarometer og til alkymistens fejlslagne blandinger, der aldrig resulterede i noget forgyldt resultat, men – i al hemmelighed – blot havde processen som formål. Med abduktionsmetoden har jeg lært, at 1700-tallets franske samfundsfilosof Jean-Jacques Rousseaus idé om manden og kvindens komplementære enhed egentlig var revolutionær for sin tid og havde som mål at omstyrte et feudalt samfund. Jeg stødte også på problematiseringen af en udbredt teoretisk antagelse om, at den romantiske kærlighed er blevet spredt til 1800-tallets nyopståede europæiske middelklasse gennem romanlæsning. Måske var det snarere de jord- og formøbeløse klasser, der kunne tillade sig at tage hensyn kun til kærligheden. Men metoden har sådan set også ført mig forbi de psykoseksuelle teoridannelser, hvorfra jeg, lettere

vidtløftigt, har lært det, der er værd at vide om fremstillingen af en mand/kvinde-relation i den offentlige parterapeutiske debat anno 2000.

Epilog

I løbet af 2007 kontaktede jeg parrene igen. Selv om de i min undersøgelse har fungeret som analytiske typeeksempler på større kulturelle fænomener, var parrene alligevel blevet en del af projektets romance. Jeg måtte høre, hvordan det gik med Benedikte og Torben, Anne og Søren, Karoline og Jesper, Maria og Olav samt Louise og Kristoffer. De udtrykte alle, at de var spændte på at høre mine konklusioner og var nervøse for mine valg af analyser på deres fortællinger.

Benedikte og Torben gik fortsat til salsa. Benedikte forklarede, at de havde overført dansens teknikker til det daglige og havde opnået at få ændret på den magtbalance, de havde fundet problematisk i deres parforhold. Torben havde endvidere gjort salsadansen til sin hovedfritidsinteresse og var begyndt at tage på weekendkurser. Benedikte var ikke blevet nær så grebet, men de gik stadig til dans sammen en gang om ugen og var begyndt at gå ud på byens salsklubber, hvor de mødtes med de andre fra danseholdet. Torben og Benedikte var også flyttet til et rækkehus med have i en forstad til København. På samme tid havde de fået en kolonihave, som de var glade for. Torben havde desuden fået et nyt arbejde.

Anne og Søren havde besluttet sig for at sælge lejligheden, der stadig ventede på et nyt køkken. De havde opgivet at bruge fritiden på boligdrømmene og ville hellere have tiden til sig selv. En lejlighed med vicevært var næste skridt. Også de havde skiftet arbejde, så de havde fået mere tid. Annes drøm om at stikke af sammen var resulteret i en daseferie i Thailand.

Karoline og Jesper boede stadig i deres lejlighed. De var netop vendt solbrændte og smilende hjem fra en ferie på Bali, da jeg traf dem igen. Karoline fortalte, at hun efter et krævende jobskifte var blevet sig selv igen på ferien – hun havde næsten ikke kunnet kende sig selv inden. Jesper havde fortsat samme arbejde. De havde nydt ferien, særligt hotellets store luksusbuffet. Når de ikke havde været på udflugter, havde de sluppet af sammen ved poolen.

Maria og Olav spillede stadig volleyball i deres klub. De var

flyttet til en anden bydel i København, og Maria havde fået et nyt arbejde på et forstadsgymnasium. De havde taget en enkelt dans sammen nytårsaften. Maria var glad for denne ene dans, forklarede hun med et glimt i øjet, eftersom Olav ikke var så begejstret for pardans. De følte sig heldige over at have hinanden og var begyndt at planlægge en graviditet.

Louise og Kristoffer havde fået en ny hjørnesofa og boede stadig i deres lejlighed. Samtidig var de blevet forældre til en lille dreng. De havde giftet sig i Louises barndomskirke og havde efterfølgende været et halvt år i Nordstjerne for at studere, mens Louise var gravid. Kristoffer var netop gået på barsel, og Louise havde genoptaget sine studier. De håbede på at kunne flytte ud af byen og få gymnasielærerjobs efter deres eksaminer.

Referencer

- Addelson, Kathryn Pyne 1990: »Why Philosophers Should Become Sociologists (and Vice Versa)«. I: Howard S. Becker & Michal M. McCull (red.), *Symbolic Interaction and Cultural Studies*. The University of Chicago Press: Chicago & London, pp. 119–147.
- Ambjörnsson, Fanny 2006: *Vad är queer? Bokförlaget Natur och Kultur*: Stockholm.
- Andersdotter, Gunnel 2001: »Soffa på jobbet?«. *Kulturella Perspektiv*. Svensk etnologisk tidskrift, (2001:3), pp. 1–6.
- Atkinson, Michael 2006: »Sport, Gender and Research Method«. I: Philip White & K. Young (red.), *Sport and Gender in Canada*. Oxford University Press: Toronto.
- Atkinson, Paul 2006: »Opera and the Embodiment of Performance«. I: Dennis Waskul & Philip Vannini (red.), *Body/Embodiment. Symbolic Interaction and the Sociology of the Body*. Ashgate Publishing Limited: Hampshire, pp. 95–107.
- Bakhtin, Mikhail 2000: »From The Dialogic Imagination«. I: Martin McQuillan (red.), *The Narrative Reader*. Routledge: London & New York, pp. 53–58.
- Bakhtin, Mikhail 1984: *Rabelais and His World*. Indiana University Press: Bloomington.
- Barthes, Roland 1977/2002: *A Lover's Discourse. Fragments*. Vintage Classics: London.
- Barthes, Roland 1957/1996: *Mytologier*. Moderne Tænkere, Gyldendal: København.
- Bech, Henning 2005: *Kvinder og mænd*. Hans Reitzels Forlag: København.
- Bech, Henning 1999: »Citysex: Representing Lust in Public«. I: Mike Featherstone (red.), *Love and Eroticism*. Sage Publications: London, Thousands Oaks & New Delhi, pp. 215–241.
- Becker, Howard S. og Michal M. McCull (red.) 1990: »Introduction«. I: *Symbolic Interaction and Cultural Studies*. The University of Chicago Press: Chicago & London, pp. 1–15.
- Bellah, Robert N. (red.) 1996: *Habits of the Heart. Individualism and Commitment in American Life*. University of California Press: Berkeley & Los Angeles.
- Bendix, Regina 1987: »Marmot, Memet, and Marmoset: Further Research on the Folklore of Dyads«. *Western Folklore* 46 (July, 1987), pp. 171–191.
- Björman Eva-Lis 1998: *Catrines intressanta blekhet. Unge kvinnors möten med de nya kärlekskraven 1750–1830*. Brutus Östlings Bokförlag Symposion: Stockholm/Stehag.
- Blaakilde, Anne Leonora 2007: »Löper tiden från kronos? Om kronologiserings betydelse för föreställningar om ålder«. I: Lars-Eric Jönsson og Susanne Lundin (red.), *Åldrandets betydelse*. Studentlitteratur: Viborg, pp. 25–51.
- Blaakilde, Anne Leonora 1999: *Den store fortælling om alderdommen*. Munksgaard: København.